

Hak untuk Hidup dan Hukuman Mati: Respons Syariah terhadap Perundangan Antarabangsa

*The Right to Life and the Death Penalty:
The Shariah Response to the International Law*

*Mohamed Azam Mohamed Adil**

Abstrak

Hak untuk hidup ialah satu daripada aspek asas hak asasi manusia. Tanpa hak ini, manusia berisiko kehilangan hak lain seperti kebebasan beragama, kebebasan bersuara dan pendapat, kebebasan bergerak, hak pemilikan harta dan banyak lagi. Melindungi hak untuk hidup ialah asas kepada pembinaan tamadun, tanpanya, adalah mustahil untuk mengekalkan budaya bertamadun dan mencapai kemajuan teknologi. Nyawa manusia adalah suci menurut syariat. Allah SWT yang menghidupkan manusia dan hanya Allah SWT yang berhak mematikan manusia. Maka, dianggap satu jenayah untuk mengambil nyawa manusia lain tanpa alasan yang adil. Dalam hal ini, syariah telah menetapkan pembalasan (qisas) yang menetapkan hukuman mati bagi pembunuhan dengan sengaja atau bayaran diyat (*blood money*) kepada keluarga mangsa. Artikel ini mengkaji hak asasi manusia untuk hidup dari kedua-dua perspektif; Islam dan Perlembagaan Persekutuan. Selain itu, artikel ini menganalisis kedudukan hukuman mati dalam konteks undang-undang di Malaysia dan pandangan syariah. Artikel ini juga mengkaji tuntutan undang-undang antarabangsa mengenai pemansuhan hukuman mati dan ingin mengetengahkan respons Syariah dalam hal ini.

Kata kunci: Hak untuk Hidup dan Mati, Undang-undang Jenayah Syariah, Hukuman Mati Mengikut Syariah dan Undang-undang Malaysia, Konvensyen Antarabangsa, Pemansuhan Hukuman Mati

* Associate Professor Dr Mohamed Azam Mohamed Adil is the Director-General of the Institute of Islamic Understanding Malaysia (IKIM) and former Deputy Chief Executive Officer of the International Institute of Advanced Islamic Studies (IAIS) Malaysia. Email: mazamakil@ikim.gov.my

Abstract

The right to life is one of the fundamental aspects of human rights. Without this right, people risk losing other rights, such as freedom of religion, freedom of speech and opinion, freedom of movement, property ownership rights, and many more. Protecting the right to life is foundational to the building of civilisation, without it, it is impossible to sustain a civilised culture and achieve technological advancement. Hence, jurists and philosophers are unanimous in considering this right to be inalienable and non-negotiable. While Syariah recognises the right to life of each and every human, it also posits that humankind is the prize of God's creation. Because humans were created by God, a human's right to life ultimately belongs to God. For God gives life, and He is the one who takes it back. Therefore, human lives are sacred, according to the Syariah, and it is a crime to take another human's life without a just cause. In this regard, Syariah has prescribed retaliation (qisas) that prescribes the death penalty for intentional murder. This article examines the human right to life from both perspectives of Islam and the Federal Constitution. It also analyses the position of the death penalty in the legal context in Malaysia and the Shariah's view. This paper also examines the demands of international law on the abolition of the death penalty and what the Shariah response is in this regard.

Keywords: *The Right to Life and Death, Syariah Criminal Law, Death Penalty in Syariah and Malaysia, International Convention, Abolition of Death Penalty*

Pendahuluan

Hak untuk hidup (*right to life*) merupakan satu perkara pokok dan yang paling asas dalam hak asasi manusia. Tanpa hak ini, manusia akan kehilangan hak-hak yang lain seperti hak kebebasan beragama, hak kebebasan diri, hak kebebasan bercakap dan memberi pendapat, hak pemilikan, hak kebebasan bergerak dan pelbagai hak asasi manusia yang lain. Hal ini adalah kerana hak manusia untuk hidup dianggap paling penting kerana tamadun tidak akan terbina tanpa ada perlindungan dan jaminan terhadap hak ini. Justeru, para fuqaha dan ahli falsafah menganggap hak untuk hidup sebagai hak yang dominan dan tidak boleh dirunding (*non-negotiable*).¹

1 M.H. Kamali, *The Right to Life, Security, Privacy and Ownership in Islam* (Kuala Lumpur, IAIS Malaysia & Ilmiah Publishers, 2014) 1; K.A. Mokhtar, 'The Right to Life and Freedom from Torture' in A.G. Hamid@K.M. Sein (ed), *Human Rights Law - International, Malaysian and Islamic Perspectives* (Petaling Jaya, Thomson Reuters Malaysia, 2012) 57.

Walaupun hak untuk hidup ini diiktiraf sebagai hak yang wujud terhadap setiap insan di sisi Syariah tetapi hakikatnya manusia hanyalah sebagai makhluk ciptaan Allah SWT. Manusia bukanlah pencipta kehidupan kerana hak kehidupan ini milik Allah SWT. Dialah yang menghidupkan dan Dialah yang mematikan manusia. Oleh sebab itu, manusia tidak boleh mengambil nyawa manusia lain kerana perbuatan itu dianggap jenayah. Memandangkan nyawa manusia ialah satu perkara yang “suci”, Syariah sangat memeliharanya melalui undang-undang qisas yang membawa kepada hukuman bunuh atau dikenakan bayaran diyat (*blood money*) kepada keluarga si mangsa.²

Persoalan yang sering diperdebatkan dalam arena antarabangsa termasuk di negara Islam ialah seruan supaya hukuman bunuh dimansuhkan. Malah bagi negara yang masih menjalankan hukuman bunuh, seruan supaya dimansuhkan hukuman tersebut atau menggantung hukuman tersebut termasuk melaksanakan moratorium terhadap pelaksanaan hukuman bunuh.

Hak untuk Hidup

Islam menjamin hak manusia untuk hidup kerana ia merupakan kehendak objektif Maqasid Syariah yang paling utama. Berdasarkan perbincangan cendekiawan dalam hal ini, pemeliharaan nyawa diletakkan dalam kategori kedua selepas agama. Namun, dalam keadaan tertentu, pemeliharaan nyawa boleh ditempatkan di kedudukan yang paling atas kerana tanpa nyawa, manusia tidak boleh hidup dan menjaga agama. Larangan mengambil nyawa sendiri dan orang lain dinukilkan dalam ayat 195 surah al-Baqarah:

Jangan kamu mencampakkan diri kamu ke arah kebinasaan.

Dalam surah al-Nisa’ ayat 93, Allah SWT berfirman:

Dan sesiapa yang membunuh seorang mukmin dengan sengaja, maka balasannya ialah neraka jahanam, kekal ia di dalamnya, dan Allah murka kepadanya, dan melaknatkannya serta menyediakan baginya azab seksa yang besar.

Akan tetapi dalam keadaan tertentu pengambilan nyawa seseorang itu diharuskan dengan syarat secara sah mengikut ketentuan syariah seperti hukuman bunuh terhadap pembunuh kecuali mendapat pengampunan

2 Kamali (n 1) 1-2.

oleh waris si mangsa atau/dan diganti dengan bayaran diyat, hukuman rejam sehingga mati bagi penzina muhsan, hukuman mati terhadap penderhaka/pemberontak (bughah) kepada kerajaan yang sah, hirabah (merompak dan membunuh) yang dikenakan hukuman bunuh dan disalib, dan bagi pandangan sesetengah fuqaha dalam kes murtad. Kesemua kes yang disebut di atas hendaklah dijatuh hukuman oleh mahkamah. Terdapat juga pengecualian pengambilan nyawa orang lain sekiranya tindakan tersebut terpaksa dilakukan untuk mempertahankan diri sendiri. Perkara ini dijelaskan dalam ayat 194, surah al-Baqarah:

Bulan haram dengan bulan haram dan pada sesuatu yang patut dihormati berlaku hukum qisas. Oleh sebab itu, barang siapa yang menyerang kalian, maka seranglah ia seimbang dengan serangannya terhadap kalian. Bertakwalah kepada Allah dan ketahuilah bahawa Allah berserta orang-orang yang bertakwa.

Dalam ayat 41 surah al-Syura, Allah SWT berfirman:

Dan sesungguhnya orang yang bertindak membela diri setelah ia dizalimi, maka mereka yang demikian keadaannya, tidak ada sebarang jalan hendak menyalahkan mereka.

Hal ini juga diterangkan dalam satu hadis:

Barang siapa yang mempertahankan harta bendanya lalu terbunuh maka matinya adalah mati syahid.³

Hak untuk Hidup di sisi Perlembagaan Persekutuan

Dalam konteks Perlembagaan Persekutuan, hak untuk hidup diperuntukkan dalam Perkara 5(1):

Tiada seseorang pun boleh diambil nyawanya atau dilucutkan kebebasan dirinya kecuali menurut undang-undang.

Walau bagaimanapun, Perlembagaan Persekutuan tidak mendefinisikan skop hak untuk hidup. Nampaknya, mahkamah berperanan untuk membuat tafsiran tersebut.⁴

Dalam satu kes *Suzana bt Md Aris lwn DSP Ishak bin Hussain & Ors*,⁵ Mahkamah memutuskan apabila hak untuk hidup seseorang tertuduh

3 *ibid.*

4 Lihat Mokhtar (n 1) 59.

5 [2011] 1 MLJ 107.

dalam tahanan polis yang tidak mendapat bantuan perubatan yang sepatutnya dianggap telah melanggar hak hidup orang itu. Keadaan tertuduh telah mengalami muntah darah tetapi dinafikan bantuan perubatan yang sepatutnya dianggap telah melakukan satu kecuiaan dan melanggar hak untuk hidup.⁶

Hak untuk hidup dalam Perlembagaan bukan setakat untuk melindungi seseorang itu daripada diambil nyawanya tanpa sah tetapi melampaui daripada itu. Dalam kes *Tan Tek Seng lwn Suruhanjaya Perkhidmatan Pendidikan & Anor*,⁷ Mahkamah Rayuan merujuk dua kes di India bagi mentakrifkan hak untuk hidup. Dalam kes *Olga Tellis lwn Bombay Municipal Corp*⁸ Mahkamah memutuskan bahawa hak untuk hidup termasuklah hak untuk penghidupan kerana seseorang itu tidak boleh hidup tanpa adanya satu cara hidup iaitu satu penghidupan. Oleh sebab itu, hak untuk hidup merupakan sebahagian daripada hak dalam Perlembagaan, seseorang itu tidak boleh dinafikan haknya untuk mendapat satu cara penghidupan. Menafikan hak tersebut dianggap menafikan hak untuk hidup.⁹

Dalam satu lagi kes *Delhi Transport Corporation lwn DTC Mazdooe Congress & Ors*,¹⁰ Mahkamah memutuskan bahawa hak untuk hidup meliputi hak untuk penghidupan. Justeru, hak tersebut tidak boleh tergantung terhadap pihak berkuasa tertentu dengan menafikan haknya untuk mendapat pendapatan untuk hidup.¹¹

Dalam konteks di Malaysia, hak untuk hidup seperti yang diperuntukkan dalam Perkara 5(1) meliputi hak secara sah dari segi undang-undang untuk mendapat pekerjaan atau pendapatan termasuk untuk menerima manfaat. Hal ini termasuk hak untuk hidup secara sihat dan bebas daripada pencemaran alam.

Dalam kes *Ketua Pengarah Jabatan Alam Sekitar & Anor lwn Kajing Tubek & Ors and Other Appeals*,¹² Mahkamah memutuskan bahawa “hak untuk penghidupan” sebenarnya tersirat di bawah hak untuk hidup dengan mengambil kira hak adat penduduk pribumi yang boleh dianggap sebagai “hak untuk penghidupan”. Pendekatan ini kemudiannya disahkan dalam kes *Kerajaan Negeri Johor & Anor lwn Adong bin Kuwau &*

6 Lihat juga Mokhtar (n 1) 59-61.

7 [1996] 1 MLJ 261; [1996] 2 CLJ 771.

8 AIR 1986 SC 180.

9 Lihat juga Mokhtar (n 1) 59-61.

10 AIR Supp (1) SCC 717.

11 Lihat juga Mokhtar (n 1) 59-61.

12 [1997] 3 MLJ 323.

Ors,¹³ kerana Mahkamah Rayuan memutuskan bahawa apa-apa sahaja yang menafikan hak untuk penghidupan membawa kepada penafian hidup itu sendiri dan tindakan Kerajaan Negeri telah melampaui batas yang menafikan hak seseorang warganegara untuk mendapat satu penghidupan. Justeru, Kerajaan Negeri bertanggungjawab membayar pampasan yang dikira sebagai satu remedi akibat daripada perbuatan yang juga melanggar Perkara 13 Perlembagaan Persekutuan yang menjamin hak terhadap harta.¹⁴

Melihat kembali hak untuk hidup seperti yang diperuntukkan dalam Perkara 5(1) Perlembagaan Persekutuan, negara mempunyai tanggungjawab untuk memastikan hak ini terpelihara dengan mengambil langkah-langkah bagi memelihara nyawa manusia. Namun, dalam peruntukan ini juga nyawa seseorang itu juga boleh diambil oleh negara sekiranya telah melanggar peruntukan undang-undang. Oleh yang demikian, Parlimen boleh membuat undang-undang yang menghukum dengan hukuman mati.

Hukuman Mati dalam Perundangan Malaysia

Di Malaysia, hukuman paling berat yang dikenakan atas kesalahan jenayah ialah hukuman mati. Terdapat beberapa undang-undang yang mengenakan hukuman mati, antaranya:

a) Kanun Kesiksaan:

Seksyen 121 – melancarkan perang terhadap Yang di-Pertuan Agong.

Seksyen 121A – Kesalahan terhadap Yang di-Pertuan Agong.

Seksyen 132 – Bersubahat dalam angkatan bersenjata.

Seksyen 194 – Memberi atau mereka keterangan palsu dengan niat hendak mendapat sabitan atas kesalahan hukum bunuh.

Seksyen 302 – Membunuh orang.

Seksyen 305 – Menyubahati membunuh diri.

Seksyen 364 – Menculik untuk membunuh.

Seksyen 374A – Tebusan.

Seksyen 396 – Rompak berkumpul serta membunuh orang.

13 [1998] 2 MLJ 158.

14 Lihat juga Mokhtar (n 1) 59-61.

b) Akta Senjata Api 1971:

Seksyen 3 - mengenakan penalti kerana melepaskan tembakan daripada sesuatu senjata api dengan melakukan kesalahan berjadual iaitu seseorang pada masa melakukan atau cuba melakukan atau bersubahat melakukan sesuatu kesalahan berjadual melepaskan tembakan daripada sesuatu senjata api dengan niat menyebabkan kematian atau kecederaan seseorang hendaklah dihukum bunuh walaupun tiada apa-apa kecederaan dilakukan.

Seksyen 3A – penalti bagi rakan-rakan si penjenayah dalam hal melepaskan tembakan senjata api dihukum bunuh kecuali dia dapat membuktikan bahawa dia telah mengambil langkah yang munasabah untuk mencegah lepasan tembakan.

Seksyen 7(1) (a) & (b) – Hukuman bunuh atau penjara seumur hidup dan juga dihukum sebat tidak kurang daripada enam kali bagi mereka yang berdagang dengan senjata api.

c) Akta Dadah Berbahaya 1952:

Seksyen 39B(1) Tiada seorang pun boleh bagi pihak dirinya atau bagi pihak mana-mana orang lain, sama ada atau tidak orang lain itu berada di Malaysia:

- (i) Mengedar dadah berbahaya; atau
- (ii) Menawar untuk mengedar dadah berbahaya; atau
- (iii) Melakukan atau menawarkan atau melakukan sesuatu perbuatan sebagai persediaan untuk atau bagi maksud pengedaran dadah berbahaya,

adalah dengan melakukan satu kesalahan terhadap Akta ini dan jika disabitkan kesalahan hendaklah dijatuhkan hukuman mati mandatori.

Walau bagaimanapun, Akta Dadah Berbahaya 1952 ini telah dipinda pada tahun 2017 dengan memberi pilihan kepada hakim, tertakluk kepada keadaan apabila pengedar dadah itu dapat membantu pihak-pihak berkuasa bagi membasmi aktiviti yang berlawanan dengan undang-undang, boleh menjatuhkan hukuman penjara 30 tahun (seumur hidup). Dengan kata lain, hukuman mati tidak lagi bersifat mandatori.

Perlu dinyatakan di sini bahawa dengan pindaan Akta Dadah Berbahaya 1952 pada penghujung tahun 2017, masih terdapat kes yang dijatuhkan hukuman mati.¹⁵ Menurut Gwen Lee,¹⁶ pindaan Akta Dadah Berbahaya (2017) nampak cantik di atas kertas seolah-olah hakim diberi pilihan bahawa hukuman mati ke atas pengedar dadah tidak lagi bersifat mandatori, tetapi hakikatnya ia masih berjalan seperti sebelumnya. Pada pandangan beliau, tujuan kerajaan meminda Akta Dadah Berbahaya (Pindaan 2017) mungkin atas desakan undang-undang antarabangsa yang diketuai oleh Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu (PBB) melalui Human Rights Council.¹⁷

Kesalahan yang Membawa kepada Hukuman Mati dalam Undang-undang Islam

Seperti yang dibincang sebelum ini bahawa terdapat kesalahan-kesalahan dalam undang-undang jenayah Islam yang mengenakan hukuman mati dalam hudud, qisas dan takzir. Di bawah kategori hudud terdapat sekurang-kurangnya empat kesalahan yang membawa kepada hukuman mati:

- a) Kesalahan zina bagi penzina muhsan dihukum bunuh dengan direjam dengan batu. Perkara ini berdasarkan hadis Asif seorang buruh yang berzina dengan isteri majikannya dan satu lagi hadis berkaitan dengan perzinaan antara Maiz dengan seorang wanita Ghamidiyah.¹⁸
- b) Kesalahan hirabah ialah merompak harta orang lain dengan menggunakan senjata sama ada membunuh si mangsa atau

15 Lihat 'Three men, including two Taiwanese nationals, were sentenced to death by the High Court of Kuala Lumpur after they were found guilty of trafficking in eight kilogrammes of drug into the country' *Bernama* (Malaysia, 4 April 2017) <www.bernama.com.my> dicapai 18 Jun 2020.

16 Temubual dengan Pengarah Eksekutif Interim, Amnesty International Malaysia (Petaling Jaya, 19 April 2017).

17 Lihat "Question of the Death Penalty", General Assembly, Human Rights Council, 27th Session, Agenda 2 & 3, Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and Reports of the Office of the High Commissioner and Secretary-General, 30 June 2014.

18 A. Mohd Noor, 'Hukuman Mati Mandatori: Satu Analisis Menurut Pengalaman Undang-undang di Malaysia dan Syariah' (2008) 12 *Jurnal Undang-undang dan Masyarakat* 18.

membunuh si mangsa tanpa mengambil hartanya. Hukuman hirabah adalah dibunuh dan disalib atau dipotong tangan dan kaki perompak dengan cara silang atau dibuang daerah.¹⁹

- c) Kesalahan bughah atau pemberontak terhadap kerajaan yang sah dan adil. Para fuqaha berselisih pendapat sama ada kesalahan ini diletakkan di bawah hudud atau takzir. Meskipun begitu, hukuman mati dikenakan terhadap pemberontak kerana ia mengancam negara.²⁰
- d) Kesalahan murtad iaitu keluar daripada agama Islam. Fuqaha berbeza pendapat sama ada kesalahan murtad dikategorikan di bawah hudud atau takzir. Bagi mazhab Hanafi, kesalahan murtad diletakkan di bawah takzir. Namun, hukuman mati boleh dikenakan walaupun diletakkan di bawah takzir. Namun, wanita dan kanak-kanak yang murtad tidak boleh dihukum bunuh dalam kes murtad. Manakala bagi majoriti fuqaha, kesalahan murtad hendaklah dibunuh setelah diberi satu jangka masa yang tertentu untuk bertaubat.²¹

Hukuman bunuh ini menurut jumhur fuqaha berdasarkan Hadis dan Ijmak ulama, meskipun al-Quran tidak menyebut langsung sebarang hukuman di dunia. Yang jelas, dalam al-Quran, hukuman orang murtad akan mendapat balasan seksaan neraka. Hukuman terhadap orang murtad di muka bumi disebut dalam beberapa hadis:

‘Nyawa seseorang Islam boleh diambil sekiranya berzina, membunuh dan meninggalkan agamanya,’ dan ‘Sesiapa yang menukar agamanya hendaklah dibunuh’.

Bagi sesetengah fuqaha, hukuman terhadap orang murtad dikategorikan di bawah takzir, iaitu tidak dihukum bunuh. Walau bagaimanapun, bagi sesetengah fuqaha, hukuman takzir boleh mencapai hukuman had iaitu bunuh. Bagi sesetengah cendekiawan yang lain, orang yang keluar daripada agama Islam secara senyap dan tidak menghina agama Islam, tidak dikenakan sebarang hukum di dunia.²²

19 Al-Maidah: 33.

20 Al-Hujurat: 9.

21 M.A. Mohamed Adil, *Pelaksanaan Undang-undang Islam di Malaysia: Khayalan Atau Realiti?* (Kuala Lumpur, Ilham Books & IAIS Malaysia, 2018) 76-79.

22 ibid. 76-79; M.H. Kamali, *Freedom of Expression in Islam* (Cambridge, Islamic Text Society, 1997) 247; M.H. Kamali, *Islamic Law in Malaysia: Issues and Developments* (Petaling Jaya, Ilmiah Publisher, 2000) 203-220.

Bagi majoriti ulama dan cendekiawan di Malaysia, orang yang murtad hendaklah dihukum tetapi mengikut bidang kuasa yang diberikan, perkara ini boleh diertikan dengan hukuman takzir. Mereka berpendapat, membiarkan orang Islam keluar Islam tanpa sebarang hukuman akan meruntuhkan agama Islam. Pendekatan hukuman takzir yang diambil oleh minoriti fuqaha adalah dengan mengambil sikap 'mencegah' dan 'memelihara agama' seperti yang terkandung dalam Maqasid Syariah di bawah perbincangan Awarid al-Khamsah. Perkara ini bertepatan dengan umat Islam yang memelihara lima perkara iaitu memelihara agama, nyawa, akal, keturunan, dan harta.²³

Meskipun begitu, amalan di Malaysia ialah sesuatu permohonan bagi perisytiharan bukan lagi Islam hendaklah dibuat di Mahkamah Syariah. Perkara ini termasuk bagi mereka yang memeluk Islam (muallaf) atau lahir sebagai orang Islam. Hakim seterusnya akan merujuk pemohon tersebut kepada Jabatan Mufti bagi tujuan istitabah. Dalam proses ini, pihak Jabatan Mufti akan melihat latar belakang pemohon dan setakat mana ajaran Islam diketahui oleh pemohon terutamanya bagi golongan muallaf.²⁴

Pendekatan hukuman fizikal atau denda bukanlah pilihan oleh Mahkamah Syariah kerana ia melihat setakat mana pemohon mendalami ajaran Islam. Sekiranya, pemohon masih mahu meneruskan hasrat untuk meninggalkan agama Islam setelah melalui proses istitabah, hakim akan membuat keputusan sama ada pemohon bukan lagi seorang Islam atau sebaliknya.²⁵

Penulis lebih cenderung mengambil pendekatan nasihat dan istitabah bagi mereka yang memohon perisytiharan bukan lagi Islam. Hal ini adalah kerana dalam beberapa kajian yang dibuat oleh penulis dan kumpulan penyelidik, majoriti yang memohon keluar Islam adalah daripada golongan muallaf atau mereka yang memeluk agama Islam. Hanya segelintir daripada mereka yang lahir sebagai orang Islam.²⁶

Malah Majlis Agama Islam Selangor mengambil pendekatan nasihat bagi mereka yang memohon keluar daripada agama Islam. Satu modul khas yang dikenali dengan Modul Penasihat Akidah telah dikeluarkan oleh Jabatan Mufti Negeri Selangor pada tahun 2018 sebagai garis

23 M.H. Kamali, *Islamic Law in Malaysia: Issues and Developments* (Petaling Jaya, Ilmiah Publisher, 2000) 203-220.

24 Mohamed Adil (n 21) 88.

25 *ibid.*

26 M.A. Mohamed Adil dan lain-lain, *Laporan Akhir - Murtad dan Kebebasan Beragama: Satu Kajian Kes di Selangor* (Shah Alam, Majlis Agama Islam Selangor, 2010) 67-98.

panduan pentadbiran untuk mengendalikan sesi penasihat an akidah terhadap pemohon bermula dari penerimaan kes sehingga selesai sesi penasihat an serta penyediaan laporan untuk diberikan kepada mahkamah.²⁷ Tiada sebarang hukuman fizikal atau denda dikenakan terhadap pemohon untuk keluar daripada agama Islam.

Kategori kesalahan kedua dalam undang-undang jenyah Islam yang membawa kepada hukuman mati ialah qisas. Qisas merangkumi pembunuhan dan mencederakan seseorang yang berbentuk hukumannya ialah balasan balik (*retaliation*) atau bayaran diyat kepada waris si mangsa. Qisas dianggap kesalahan perseorangan/individu yang menyentuh kepentingan orang perseorangan (*haq al-fard/’ibad*). Justeru, pihak waris semangsa boleh membuat pilihan sama ada si pembunuh dihukum setimpal iaitu dibunuh balas atau dengan menggantikan nyawa itu dengan diyat (*blood money*) atau/dan memaafkan si pembunuh.

Diyat merupakan bayaran wajib yang dibayar oleh penjenayah dalam kes pembunuhan atau kecederaan dengan kadarnya ditentukan oleh syarak. Meskipun diyat ialah ‘bayaran darah’ (*blood money*), ia masih bersifat *uqubah* (*punishment*) dan bukannya ganti rugi atau *dhaman* (*compensation*). Terdapat juga pandangan bahawa bayaran diyat adalah sebagai ganti rugi dan ada juga yang berpendapat bahawa bayaran ini antara keseksaan dengan ganti rugi.

Hukuman di bawah takzir. Takzir pula meliputi apa-apa kesalahan yang selain hudud dan qisas yang banyak terletak atas budi bicara hakim dan pemerintah. Hal ini juga merujuk kesalahan-kesalahan hudud yang penyaksian dan pembuktiannya tidak mencapai syarat yang dikehendaki untuk menjatuhkan hukuman hudud. Syariat Islam memberi kuasa kepada pemerintah untuk menentukan perbuatan yang dianggap menjadi satu kesalahan. Namun, kuasa itu bukan mutlak kerana terdapat garis panduan yang menyentuh kepentingan awam dan tindakan yang diambil tidaklah bercanggah dengan nas Syarak. Diberi kuasa perundangan kepada pemerintah bertujuan mengadakan peraturan dan undang-undang yang betul bagi menjaga masyarakat umum dan memeliharanya daripada sebarang keburukan.

Seperti yang disebut sebelum ini, hukuman takzir, walaupun mengikut ketetapan pemerintah dan hakim, para fuqaha berbeza pandangan sama ada kesalahan di bawah kategori takzir boleh dikenakan hukuman mati. Menurut pandangan majoriti fuqaha daripada mazhab Syafi’e, Hanafi dan

27 Jabatan Mufti Negeri Selangor, *Modul Penasihat an Akidah* (Selangor, Jabatan Mufti Negeri Selangor, 2018).

sesetengah pengikut mazhab Hanbali, hukuman maksimum takzir tidak boleh menyamai hukuman seperti dalam hudud.²⁸ Walau bagaimanapun, terdapat ulama dalam Mazhab Hanafi berpendapat bahawa hukuman takzir boleh menyamai hukuman hudud iaitu dikenakan hukuman mati dalam kes-kes jenayah berulang seperti melakukan liwat berulang kali (walaupun asalnya hukuman takzir) dan kes-kes yang mengancam nyawa orang ramai. Iman Malik juga berpendapat bahawa hukuman mati dalam takzir boleh dikenakan dalam kes-kes berat seperti menjadi pengintip bagi musuh Islam.²⁹

Pandangan majoriti fuqaha di atas menjelaskan bahawa tujuan utama hukuman takzir dikenakan adalah untuk mereformasi dan mendisiplinkan pesalah. Maka, hukuman mati telah lari daripada tujuan utama tersebut. Justeru, mengikut majoriti mazhab fiqh, hukuman takzir yang dikenakan terhadap semua kes mestilah tidak sampai kepada hukuman hudud. Perkara ini merujuk satu hadis, “Barang siapa yang menjatuhkan hukuman menyamai hudud sedangkan ia bukan hudud, maka ia telah melampaui batasan.”³⁰

Sebenarnya, dalam undang-undang jenayah Islam, hukuman fizikal terutamanya hukuman mati ialah pilihan hukuman terakhir. Pendekatan supaya pesalah bertaubat, menyesal atas perbuatan salah dan alternatif hukuman lain merupakan pilihan utama berbanding hukuman mati. Dalam hal ini, pemerintah diberi pilihan untuk mengambil pendekatan yang terbaik untuk masalah umum demi memenuhi keadilan.

Bahkan melihat tiga matlamat hukuman dalam undang-undang jenayah Islam iaitu (1) hukuman balas (retribusi) atau balasan setimpal; (2) pemulihan – memulihkan kelakuan dan membentuk kerohanian terhadap pesalah supaya ia kembali baik; dan (3) pencegahan – yang mengenakan hukuman berat – meliputi hukuman fizikal termasuk hukuman mati, ia meletakkan menjatuhkan hukuman berat di pilihan terakhir setelah matlamat hukuman (1) dan (2) gagal memperbaiki pesalah.

28 Mohd Noor (n 18) 19-20.

29 *ibid.* 20.

30 Hadis yang dipetik oleh al-Baihaqi, *Sunan al-Bahaqi* (Vol 8, 327, Istanbul, Dairatul Maeri al-Islamiyyah, tt) hadis yang diriwayatkan oleh al-Nu'man bin Bashir. Hadis ini juga dipetik dalam *Mawsu'ah al-Fiqhiyyah* (Kuwait: Taba'ah zat As-Salasi, 1988) di bawah “takzir”, bil. 12, 265.

Tuntutan Undang-undang Antarabangsa: Mansuhkan Hukuman Mati

Merujuk perbincangan mengenai hukuman mati, nampaknya Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu (PBB) melalui Human Rights Council dan tuntutan antarabangsa menggesa agar hukuman mati dihapuskan. Melihat perkembangan sejak dua dekad ini menyaksikan banyak negara telah menghapuskan hukuman mati. Sehingga hujung tahun 2017, 106 negara telah memansuhkan undang-undang mengenai hukuman mati bagi semua kesalahan jenayah dan terdapat 142 negara yang telah memansuhkan hukuman mati dalam undang-undang umum. Perkara ini menunjukkan bahawa trend dunia adalah ke arah memansuhkan hukuman mati. Hanya sebilangan kecil negara yang masih melaksanakan hukuman mati. Hal ini dapat dilihat, hanya empat negara yang telah melaksanakan hukuman mati pada tahun 2017.³¹

Pendekatan ini juga menyaksikan pelaksanaan hukuman mati atas kesalahan pencedar dadah juga berkurang di Iran dan di Malaysia. Sebagai contohnya, Malaysia telah mengambil langkah positif dengan meminda Akta Dadah Berbahaya 1952 pada tahun 2017 yang secara relatifnya boleh mengurangkan hukuman mati mandatori bagi kesalahan mengedar dadah.³²

Melihat pelaksanaan hukuman mati di arena antarabangsa, rekod menunjukkan semakin menurun dari tahun 2016 ke tahun 2017. Rekod Amnesty International menunjukkan sebanyak 993 pelaksanaan hukuman mati telah berjalan pada tahun 2017, kurang 4% dari tahun 2016 (1,032) dan 89% dari tahun 2015 (1,634), satu rekod tertinggi sejak 1989. Data ini tidak termasuk di negara China kerana hukuman mati di negara ini diklasifikasikan sebagai rahsia.³³

Bagi hukuman mati, turut menyaksikan pengurangan 17% di peringkat global, berkurang kepada 2,591+ pada tahun 2017 berbanding rekod tinggi

31 Amnesty International, *Amnesty International Global Report: Death Sentences and Executions 2017* (Amnesty International, 2018) 5.

32 *ibid.*

33 *ibid.* 6. Pelaksanaan hukuman mati yang berlaku pada tahun 2017 di peringkat global menyaksikan Afghanistan (5), Bahrain (3), Bangladesh (6), Belarus (2+), China (+), Mesir (35+), Iran (507+), Iraq (125+), Jepun (4), Jordan (15), Kuwait (7), Malaysia (4+), Korea Utara (+), Pakistan (60+), Palestin (6: di bawah pihak berkuasa Hamas, Gaza), Arab Saudi (146), Singapura (8), Somalia (24: Putland 12, Federal Government of Somalia 12), Selatan Sudan (40), UAE (1), USA (23), Vietnam (+) dan Yemen (2+). Tiada rekod sah sah boleh diperolehi di Libya dan Syria pada tahun 2017 akibat peperangan saudara yang berlaku, lihat *ibid.* 6 & 38.

sebanyak 3,117 pada tahun 2016. Dari jumlah yang disebut di atas, Iran, Arab Saudi dan Iraq merupakan tiga negara teratas yang menjalankan hukuman mati di Timur Tengah. Kebanyakan kes pelaksanaan hukum mati di Iran berkait rapat dengan kesalahan pengedaran dadah berbahaya.³⁴ Bilangan negara yang menjalankan hukuman mati juga berkurangan daripada 55 pada tahun 2016 kepada 53 pada tahun 2017. Meskipun begitu, sekurang-kurangnya 21,919 kes yang telah dihukum dengan hukuman mati pada tahun 2017.³⁵

Hukuman mati mandatori dapat dilihat di negara-negara seperti Brunei Darussalam, Ghana, Iran, Malaysia,³⁶ Maldives, Myanmar, Nigeria, Pakistan, Arab Saudi, Singapura dan Trinidad & Tobago. Di Singapura, hukuman mandatori terhadap pengedar dadah mendapat liputan meluas dunia baru-baru ini berikutan Nagaenthran K Dharmalingam seorang rakyat Malaysia, yang didapati bersalah menyeludup dadah ke Singapura telah menjalani hukuman gantung sampai mati pada 27 April 2022.³⁷ Nagaenthran dikhuatiri menghadapi masalah kurang upaya intelek gagal dalam beberapa usaha rayuan terakhir termasuk surat rayuan oleh Yang di-Pertuan Agong, Perdana Menteri Malaysia, pertubuhan bukan kerajaan dan pertubuhan hak asasi manusia antarabangsa. Hukuman mati ini dikecam hebat oleh banyak pertubuhan antarabangsa.³⁸

Bagi Amnesty International, hukuman mati mandatori adalah bercanggah dengan perlindungan dalam hak asasi manusia kerana ia

34 Amnesty International (n 31) 30.

35 *ibid.* 7-8. Hukuman mati di peringkat global pada tahun 2017 melihat Afghanistan (11+), Algeria (27+), Bahrain (15), Bangladesh (273+), Belarus (4+), Botswana (4), Brunei Darussalam (1), China (+), Democratic Republic of Congo (22+), Mesir (402+), Equatorial Guinea (2), Gambia (3), Ghana (7), Guyana (3), India (109), Indonesia (47+), Iran (+), Iraq (65+), Jepun (3), Jordan (10+), Kenya (21+), Kuwait (15+). Laos (1+), Lebanon (12+), Libya (3+), Malaysia (38+), Maldives (2), Mali (10), Maghribi (15+), Myanmar (2+), Nigeria (621), Korea Utara (+), Pakistan (200+), Palestin (16: Wilayah Hamas, Gaza), Qatar (1), Arab Saudi (1+), Sierra Leone (21), Singapura (15), Somalia (24" Puntland 16; Federal Government of Somalia 8), Selatan Sudan (16+), Sri Lanka (218), Sudan (17+), Taiwan (3), Tanzania (5+), Thailand (75), Trinidad dan Tobago (9), Tunisia (25+), UAE (5), USA (41), Vietnam (35+), Yemen (5+), Zambia (94) dan Zimbabwe (11), lihat *ibid.* 7.

36 Dengan pindaan Akta Dadah Berbahaya 1952 (2017), hakim diberi budi bicara untuk memilih hukuman antara hukuman mandatori atau penjara 30 tahun dan 15 sebatan.

37 'Warga Malaysia dihukum gantung 27 April ini di Singapura' *BH Online* (20 April 2022) <<https://www.bharian.com.my/dunia/asean/2022/04/947846/warga-malaysia-dihukum-gantung-27-april-ini-di-singapura>>.

38 'Singapura Laksana Hukuman Mati Terhadap Rakyat Malaysia Kurang Upaya Intelek' *Benar News* (27 April 2022) <<https://www.benarnews.org/malay/berita/my-nagaenthran-mati-220427-04272022173516.html>>.

tidak mengambil kira keadaan sebenar tertuduh dan keadaan kesalahan tersebut.³⁹

Di Malaysia, terdapat sekurang-kurangnya empat pesalah yang telah menjalani hukuman gantung pada tahun 2017. Manakala sekurang-kurangnya 38 kes baru yang dikenakan hukuman mati mandatori, 21 orang terlibat dalam pengedaran dadah, 16 kes melibatkan pembunuhan dan satu kes melibatkan senjata api. Empat daripada mereka ialah wanita. 12 orang daripada warga luar negara termasuk 10 yang dijatuh hukum atas kesalahan pengedaran dadah.⁴⁰

Manakala data yang diperolehi daripada Jabatan Penjara Malaysia dan laporan media nasional melaporkan bahawa terdapat sejumlah 1,123 pesalah yang dijatuh hukuman mati sehingga bulan Februari 2017 dan sejumlah 800 orang sehingga Ogos 2017. Meskipun begitu, pada 12 Oktober 2017, Sultan Perak telah berkenan mengampunkan dua lelaki yang dijatuhkan hukuman mati mandatori di bawah Akta Dadah Berbahaya 1952.⁴¹

Dengan perkembangan terbaru pada 30 November 2017, Dewan Rakyat telah meminda Akta Dadah Berbahaya 1952 (Rang Undang-undang D.R. 45/2017) dan kemudian diluluskan di Dewan Negara pada 14 Disember 2017 manakala Yang di-Pertuan Agong memperkenankan pindaan ini pada 27 Disember 2017. Pindaan ini memberi pilihan kepada hakim, dalam kes-kes tertentu yang menunjukkan bahawa pesalah memberi kerjasama kepada pihak berkuasa dalam undang-undang berkenaan, menjatuhkan hukuman penjara 30 tahun (seumur hidup) dan sebatan 15 kali. Dengan ini, hukuman mati dalam Akta ini tidak lagi berbentuk mandatori. Walau bagaimanapun, hukuman sebat sivil yang diamalkan di Malaysia merupakan satu bentuk hukuman yang dahsyat dan menyakitkan.⁴²

Melihat perkembangan terkini, sehingga penghujung 2021, lebih daripada dua pertiga negara di dunia menghapuskan hukuman mati. Terdapat 144 negara yang telah memansuhkan hukuman mati dalam

39 Amnesty International (n 31) 8.

40 *ibid.* 22, 38-39.

41 *ibid.* 22-23; lihat juga 'Gallows await 1,122' *The Star* (Malaysia, 28 March 2017) <www.thestar.com.my/news/nation/2017/03/28/gallows-await-1122-16-prisoners-executed-between-2014-and-feb-21/> dicapai 18 Ogos 2019; 'An end to mandatory death penalty?' *New Straits Times* (Malaysia, 17 August 2017) <<https://www.nst.com.my/opinion/columnists/2017/08/268727/end-mandatory-death-penalty>> dicapai 18 Ogos 2019.

42 Amnesty International (n 31) 23.

semua undang-undang jenayah.⁴³ Perkara ini menunjukkan penurunan berterusan penggunaan hukuman mati.⁴⁴

Melihat respons antarabangsa termasuk daripada Human Rights Council (HRC) Pertubuhan Bangsa-bangsa Bersatu (PBB),⁴⁵ Amnesty International (AI),⁴⁶ Penal Reform International (PRI),⁴⁷ International Commission against the Death Penalty (ICADP)⁴⁸ dan International Bar Association,⁴⁹ tuntutan mereka adalah supaya hukuman mati dimansuhkan sama sekali. Alasan mereka ialah peruntukan dalam ICCPR 'menyokong kuat' supaya ia dihapuskan walaupun Perkara 6 ICCPR tidak menyatakan dengan jelas pemansuhan hukuman mati. Meskipun begitu, seruan untuk memansuhkan hukuman mati semakin kuat sejak 60 tahun yang lalu terutamanya apabila United Nations Declaration of Human Rights (UDHR) 1948 digagaskan.

Meskipun begitu, Perkara 6(2) Convention on the Rights of the Child (CRC) mensyaratkan bahawa hukuman mati hanya boleh dikenakan dalam kesalahan yang dianggap paling berat yang secara umumnya diterima pakai oleh masyarakat antarabangsa dan prinsip yang digagaskan dalam undang-undang antarabangsa. Meskipun begitu, tiada definisi yang jelas mengenai kesalahan jenayah paling berat.⁵⁰

Economic and Social Council menetapkan bahawa kesalahan paling berat tidak termasuk kesalahan yang berkaitan dengan ekonomi, pengedaran dadah, kesalahan yang tidak melibatkan mangsa dan

43 *ibid.* 24 & 40. Human Rights Council melaporkan bahawa lebih dari 160 negara telah memansuhkan atau mengambil langkah penangguhan ke atas hukuman mati atau menangguhkan pelaksanaan hukuman mati, lihat "Question of the Death Penalty", General Assembly, Human Rights Council, 27th Session, Agenda 2 & 3, Annual Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and Reports of the Office of the High Commissioner and Secretary-General, 30 June 2014, 3.

44 Amnesty International (n 31) 24.

45 Lihat "Question of the Death Penalty", General Assembly, Human Rights Council, 27th Session, Agenda 2 & 3, Annual Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and Reports of the Office of the High Commissioner and Secretary-General, 30 June 2014.

46 Amnesty International (n 31) 24.

47 Penal Reform International, *Sharia Law and the Death Penalty: Would Abolition of the Death Penalty Be Unfaithful to the Message of Islam?* (London, Penal Reform International, 2015).

48 International Commission against the Death Penalty, *International Commission against the Death Penalty Review 2013* (Geneva, International Commission against the Death Penalty, 2013).

49 International Bar Association, London <<https://www.ibanet.org/>>.

50 Mokhtar (n 1) 63-65.

kesalahan yang berkaitan dengan moral antaranya, zina bagi muhsan, pelacur dan orientasi seks sejenis.⁵¹

Human Rights Committee juga menegaskan bahawa kesalahan paling berat tidak termasuk murtad, terlibat dengan kegiatan homoseksual, perbuatan seks haram, penggelapan oleh pegawai dan mencuri kerana terpaksa.⁵²

Perlu dinyatakan bahawa Second Optional Protocol (SOP) yang merupakan sebahagian daripada ICCPR 1966 diperkenalkan dengan objektif untuk memansuhkan hukuman mati. Walaupun SOP mewajibkan ahlinya untuk memansuhkan hukuman mati, tetapi Perkara 2.1 membenarkan ahlinya untuk membuat reservasi bagi menjatuhkan hukuman mati untuk jenayah berat dalam kes peperangan. Namun, Malaysia sehingga sekarang masih tidak mengesahkan SOP dan ICCPR 1966.⁵³

Pandangan memansuhkan hukuman mati disokong oleh Jerald Joseph, mantan Pesuruhjaya SUHAKAM, yang mengatakan bahawa hukuman jenayah berat telah melalui evolusi dari segi bentuk hukuman. Maka, hukuman mati hendaklah dimansuhkan.⁵⁴

Respons Syariah terhadap Hukuman Mati

Melihat kepada bentuk hukuman berat yang dikenakan ke atas pesalah dalam undang-undang jenayah Islam terutama dalam hukuman mati seperti yang dibincangkan sebelum ini, terdapat hukuman mati dalam undang-undang hudud di bawah kesalahan hirabah, zina, bughah dan murtad.⁵⁵

Sebenarnya, hukuman dalam undang-undang jenayah Islam terbahagi kepada dua: (i) hak Allah SWT sepenuhnya seperti dalam kes hirabah yang dikenakan hukuman mati, dan (ii) hak manusia seperti hukuman bunuh di bawah qisas memberi pilihan kepada waris semangsa sama ada dibalas balik dengan hukuman bunuh terhadap pembunuh atau dengan gantian dengan diyat. Perkara ini menunjukkan bahawa tidak semua hukuman bunuh dalam undang-undang Islam adalah tetap dan tidak boleh berubah.⁵⁶

51 *ibid.*

52 *ibid.*

53 *ibid.*

54 Temubual dengan Jerald Joseph, mantan Pesuruhjaya SUHAKAM (Kuala Lumpur, 25 April 2018).

55 Mohamed Adil (n 21) 35-40; Mohd Noor (n 18) 21-25.

56 Mohamed Adil (n 21) 35-40; Mohd Noor (n 18) 21-25.

Pelaksanaan hukuman hudud dalam kes zina melalui kesaksian tidak pernah berlaku pada zaman Rasulullah SAW kecuali dalam kes pengakuan pesalah sendiri yang mahu menyuci diri dan menyesal atas perbuatan zina tersebut. Malah hukuman hudud tidak boleh dilaksanakan dalam keadaan kekaburan (syubhah) seperti yang dinukilkan dalam sebuah hadis:

Elakkan hukuman hudud sekiranya ada syubhah.⁵⁷

Perkara ini dikuatkan oleh satu hadis lain yang diriwayatkan oleh Aisyah bahawa Nabi Muhammad SAW bersabda:

Elakkan menjatuhkan hukuman hudud seboleh mungkin dan cuba cari jalan mengelak hukuman ini. Adalah lebih baik Imam itu tersilap daripada tidak menjatuhkan hukuman daripada menjatuhkan hukuman hudud.⁵⁸

Malah Abu Yusuf pernah memetik pandangan bahawa Khalifah Umar al-Khattab lebih cenderung menggantung pelaksanaan hukuman hudud sekiranya berlaku keraguan.⁵⁹

Justeru, dalam konteks sekarang, seseorang hakim mestilah memastikan bahawa bukti yang dikemukakan adalah melampaui sebarang bayangan keraguan (*beyond any shadow of doubt*). Sekiranya wujud, walaupun sedikit bayangan keraguan itu, maka hakim hendaklah membuang kes tersebut dan tertuduh terlepas daripada hukuman tersebut.⁶⁰ Tambahan pula, terdapat perbezaan antara fuqaha mengenai hukuman mati bagi kesalahan penzina muhsan dan penzina bukan muhsan. Pendekatan tidak membezakan bentuk hukuman antara penzina muhsan dengan bukan muhsan boleh diambil dengan merujuk ayat 2-5, surah al-Nur dengan hanya mengenakan 100 kali sebatan. Dalam ayat ini juga, suruhan agar penzina untuk bertaubat daripada kesalahan yang dibuat dijelaskan bersama-sama hukuman sebatan tersebut.⁶¹

57 Riwayat Ibn Majah dalam kitab al-hudud, Hadis no, 2535.

58 Y.I. Abu Yusuf, *Kitab al-Kharaj* (Cairo, al-Matba'a al-Salafiyya, Edisi ke 5, 1396) 164; A.I. Muhammad al-Tirmidhi, *Sunan al-Tirmidhi* (Beirut, Dar al-Fikr, 1400/1980) hadis 1447; A.A. al-Khatib Al-Tabrizi, *Mishkat al-Masabih* M.N. Al-Albani (ed) (Beirut, Dar al-Fikr, Edisi ke 2, 1400/1980) hadis 3570.

59 Abu Yusuf (n 58) 165.

60 Mohamed Adil (n 21) 35-40; Mohd Noor (n 18) 21-25.

61 M.H. Kamali, 'Hudud in Malaysia: Issues and Reform Proposals' in M.A. Mohamed Adil and M.H. Kamali (eds), *Islamic Law in Malaysia, Issues, Developments and Challenges*, (Ampang, The Malaysian Current Law Journal Sdn Bhd, 2018) 24-31.

Bagi fuqaha yang membezakan hukuman antara penzina muhsan dengan penzina bukan muhsan merujuk hadis yang mengkhususkan hukuman penzina 100 kali sebatan yang bersifat umum yang disebut dalam al-Quran dengan hukuman khusus rejam sehingga mati bagi penzina muhsan.⁶² Terdapat pandangan ulama kontemporari bahawa hukuman terhadap penzina ialah 100 kali sebatan tanpa membezakan antara penzina muhsan dengan penzina bukan muhsan merujuk penerimaan hadis yang mengenakan hukuman rejam sehingga mati seperti yang dibincangkan sebelum ini. Pandangan oleh Muhammad Abu Zahrah, Mustafa Ahmad al-Zarqa, Yusuf al-Qaradiwi dan Sheikh Ali Gomma bahawa hadis yang menerangkan hukuman rejam sehingga mati adalah dalam kategori ahad. Pada pandangan mereka, hadis bertaraf mutawatir sahaja yang tidak ada keraguan yang boleh diterima terutama dalam perkara berhubung dengan hukuman mati.⁶³

Walau bagaimanapun, pandangan jumbuh fuqaha berpendapat bahawa hukuman rejam ke atas penzina muhsan adalah kerana pesalah tersebut telah menikmati persetubuhan jenis secara sah mengikut undang-undang perkahwinan tetapi telah melanggar hak (hudud) Allah SWT. Tambahan pula, kesaksian yang begitu ketat dalam undang-undang tatacara jenayah Islam menyebabkan agar sukar hukuman rejam ini dapat dijatuhkan oleh hakim kecuali pengakuan oleh pesalah. Hakim selalu diingatkan supaya mengelak menjatuhkan hukuman hudud sekiranya terdapat elemen syubhah seperti yang dibincang sebelum ini.⁶⁴

Manakala hukuman mati terhadap bughah (penderhaka) kepada pemerintah menjadi perbezaan antara fuqaha sama ada di bawah kesalahan hudud atau takzir. Maka, hukuman ini tidak semestinya dijatuhkan dengan hukuman mati dan boleh diganti dengan hukuman lain.

Bagi hukuman mati terhadap orang murtad pula, seperti yang dibincangkan oleh penulis sebelum ini, ia merupakan perbahasan fuqaha sama ada ia dikategorikan di bawah kesalahan hudud atau takzir. Begitu juga terdapat pandangan fuqaha yang menyatakan bahawa orang murtad tidak dijatuhkan dengan hukuman bunuh. Pendekatan seperti yang diamalkan di negeri Selangor⁶⁵ dan peruntukan undang-

62 ibid.

63 M.H. Kamali, *Crime and Punishment in Islamic Law: A Fresh Interpretation* (New York, Oxford University Press, 2019) 84-90.

64 Mohamed Adil (n 21) 35-40.

65 Jabatan Mufti Negeri Selangor (n 27).

undang dalam Enakmen Undang-undang Pentadbiran Agama Islam Negeri Sembilan tidak mengambil pendekatan sebarang hukuman atas permohonan keluar daripada agama Islam.⁶⁶

Walau bagaimanapun, hukuman berat yang terdapat dalam kesalahan hudud ialah pilihan hukuman terakhir dan berbentuk pengajaran pesalah tersebut agar ia tidak mengulangi kesalahan tersebut.⁶⁷

Penekanan Kepada Taubat

Satu aspek penting dalam ajaran Islam ialah penekanan kepada taubat sekiranya melakukan kesalahan. Para fuqaha berbeza pandangan untuk mengambil penekanan kepada taubat dalam kes jenayah yang membawa hukuman mati. Terdapat sesetengah fuqaha Syafie dan Hanbali yang berpendapat bahawa taubat menggantung hukuman daripada diteruskan dalam kes hudud yang berkait dengan hak Allah SWT kecuali dalam kes qazaf yang melibatkan hak manusia. Sekiranya ia melibatkan hak manusia seperti dalam kes mencuri dan merompak, taubat oleh pelaku itu diterima sekiranya tidak meneruskan perbuatan tersebut.⁶⁸

Imam Malik, Imam Abu Hanifah dan sebahagian daripada mazhab Syafie dan Hanbali berpendapat bahawa taubat tidak diambil kira dalam kesalahan hudud kecuali dalam kes hirabah. Perkara ini meliputi kesalahan seperti zina dan mencuri yang dikenakan hukuman terhadap mereka yang bertaubat atau tidak kerana taubat hanya diterima setelah menjalani hukuman.⁶⁹

Ibn Taimiyyah dan Ibn Qayyim al-Jawziyyah berpendapat bahawa dengan bertaubat, ia mengangkat hukuman terhadap pesalah dengan syarat kesalahan itu melibatkan hak Allah. Sekiranya ia berkait dengan hak manusia, si mangsa atau keluarga boleh memaafkannya dan ini mengangkat dirinya daripada dijatuhi hukuman. Dalam kesalahan murtad seperti yang dibincangkan sebelum ini, penekanan kepada taubat dalam tempoh tertentu memang diberi tempat. Sekiranya orang murtad itu bertaubat, maka diangkat hukuman bunuh terhadapnya. Ibn Hazm al-Zahiri berpandangan bahawa taubat ialah satu suruhan oleh Allah SWT terhadap hamba-Nya, maka manusia dikehendaki

66 Enakmen Undang-undang Pentadbiran Agama Islam Negeri Sembilan (Pindaan 2003), s 119.

67 Mohamed Adil (n 21) 35-40.

68 Kamali (n 63) 27-41.

69 *ibid.*

bertaubat. Begitu juga manusia hendaklah mengajar orang lain untuk turut melakukan taubat sebelum pelaksanaan hukuman.⁷⁰

Kesimpulan dan Cadangan

Dari perbincangan di atas, dapat disimpulkan bahawa hukuman mati dalam undang-undang jenayah Islam ialah pilihan hukuman terakhir. Bagi kes qisas, hukuman mati boleh diganti dengan bayaran diyat. Bagi hukuman mati yang dikenakan atas kesalahan-kesalahan berat seperti hirabah dan bughah, walaupun dianggap sebagai kesalahan hudud di bawah undang-undang jenayah Syariah, pendekatan hukuman lebih ringan dialu-alukan sekiranya pelaku tersebut menyerah diri kepada pihak berkuasa atau bertaubat setelah melakukan kesalahan tersebut. Manakala bagi hukuman rejam sehingga mati terhadap penzina muhsan adalah sebagai pengajaran besar kerana ia sudah berkahwin dan menikmati persetubuhan. Perkara ini berbeza dengan penzina bukan muhsan yang dikenakan hukuman sebatan Syariah sebanyak 100 kali dengan mengambil kira latar belakang bahawa penzina bukan muhsan belum pernah berkahwin dan menikmati persetubuhan. Meskipun begitu, terdapat juga pandangan bahawa tiada perbezaan hukuman terhadap penzina muhsan dan bukan muhsan kerana al-Quran hanya menyebut hukuman sebatan 100 kali. Hukuman rejam sehingga mati bagi penzina muhsan disebut dalam hadis sahaja dan terdapat perbahasan ulama mengenai kedudukan hadis tersebut.⁷¹

Undang-undang kesalahan jenayah Syariah berdasarkan wahyu. Kesalahan jenayah Syariah ada yang berbentuk hukuman fizikal dan berbentuk denda. Hukuman atas kesalahan jenayah Syariah (hudud) merupakan ketetapan Allah SWT yang melindungi kepentingan awam dan tindakan ini tidak boleh diremitkan. Hukuman berat dalam undang-undang jenayah Syariah tidak zalim dan berperikemanusiaan. Penekanan kepada taubat dalam kes yang melibatkan hak Allah SWT hendaklah diutamakan daripada menjatuhkan hukuman. Masyarakat hendaklah dididik supaya memahami inti pati peruntukan kesalahan jenayah Syariah yang terdapat di negeri-negeri yang mempunyai kekangan hukuman dan bidang kuasa. Pendekatan nasihat, pemulihan

70 *ibid.*

71 *ibid.*; M.H. Kamali, M.A. Mohamed Adil and W.N. Wan Mansor, 'Death Penalty in Shariah and Contemporary Law: A Comparative Analysis' (2020) 11 *IAIS Malaysia Policy Issue Papers* 9.

dan kaunseling perlu diberi penekanan awal terutama yang melibatkan kesalahan akidah seperti permohonan perisytiharan bukan lagi seorang Islam seperti yang diamalkan di Negeri Sembilan dan di Selangor.

Tuntutan memansuhkan hukuman mati seperti dalam Second Optional Protocol (SOP) dan undang-undang antarabangsa lain boleh dilaksanakan dalam kes takzir yang mengenakan hukuman bunuh. Memandangkan terdapat perbezaan pandangan bahawa hukuman bunuh tidak boleh dikenakan dalam kesalahan takzir, pendekatan memansuhkan hukuman mati dalam kesalahan takzir boleh diterima pakai terutamanya dalam kes hukuman mati bagi kesalahan pengedaran dadah.⁷² Dengan pemakaian hukuman mati tidak terpakai dalam kesalahan takzir, perkara ini tidak akan menimbulkan sebarang persoalan dalam isu hak manusia untuk hidup.

Perkembangan terkini bahawa kerajaan Malaysia bersetuju memansuhkan hukuman mati mandatori di negara ini, setelah menerima dan mengambil maklum syor Jawatankuasa Khas Hukuman Gantian Terhadap Hukuman Mati Mandatori diketuai Mantan Ketua Hakim Negara, Tun Richard Malanjun dikemukakan dalam Laporan Kajian Hukuman Gantian Terhadap Hukuman Mati Mandatori.⁷³

Sehingga keputusan Kabinet itu diluluskan di Parlimen, Malaysia antara 56 negara masih mengekalkan hukuman mati. Bagi melaksanakan hukuman mati, Malaysia menggunakan teknik gantung. Daripada 32 kesalahan boleh dijatuhkan hukuman mati, 11 kesalahan adalah hukuman mati mandatori. Seperti dibincangkan di atas, kebanyakan kes hukuman mati di Malaysia membabitkan kes kesalahan pengedaran dadah di bawah Akta Berbahaya 1952 (Pindaan 2017).

Walaupun Malaysia masih mengekalkan hukuman mati, pendekatan memansuhkan hukuman mati mandatori melihatkan satu perkembangan mengikut trend antarabangsa.

Pendekatan ini juga menyaksikan pelaksanaan hukuman mati ke atas kesalahan pengedar dadah juga berkurang di negara ini. Pindaan Akta Dadah Berbahaya 1952 pada 2017 merupakan langkah positif yang secara relatifnya boleh mengurangkan hukuman mati mandatori bagi kesalahan mengedar dadah.

72 M.A. Mohamed Adil and A.B. Abdullah, 'The Application of Shari'ah Principles of *Ta'zir* in Malaysian Common Law: A *Maqasid*-Based Proposal' (2016) 17 *Islam and Civilisational Renewal* 1, 57-60.

73 'Hukuman mati mandatori dimansuhkan' *BH Online* (10 Jun 2022) <<https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2022/06/964375/hukuman-mati-mandatori-dimansuhkan>>.

Di samping itu, kerajaan juga akan meneliti dan membuat kajian lanjut terhadap cadangan hukuman gantian terhadap 11 kesalahan lain yang membawa hukuman mati mandatori dan 22 kesalahan yang membawa hukuman mati yang tertakluk kepada budi bicara hakim.

Ini bagi memastikan bahawa hukuman gantian yang dicadangkan adalah setimpal dengan kesalahan yang dilakukan terutama yang melibatkan kesalahan membunuh. Satu mekanisme menyeluruh dengan mengambil pendekatan yang terkandung dalam undang-undang qisas yang memberi peluang kepada waris si mangsa turut terlibat dalam menganggotai Lembaga Pengampunan seperti yang terkandung dalam Perkara 42(5) Perlembagaan Persekutuan. Dalam hal ini, pihak waris si mangsa boleh menasihati Lembaga Pengampunan sama ada pembunuh itu dibunuh balas atau bayaran diyat dikenakan atau/dan diberi kemaafan. Manakala peruntukan mengenai bayaran diyat boleh dimasukkan dalam Seksyen 426 Kanun Acara Jenayah di mana bayaran pampasan dibuat kepada waris si mangsa.

Rujukan

'Anend to mandatory death penalty?' *New Straits Times* (Malaysia, 17 August 2017) <<https://www.nst.com.my/opinion/columnists/2017/08/268727/end-mandatory-death-penalty>> dicapai 18 Ogos 2019.

'Gallows await 1,122' *The Star* (Malaysia, 28 March 2017) <<https://www.thestar.com.my/news/nation/2017/03/28/gallows-await-1122-16-prisoners-executed-between-2014-and-feb-21/>> dicapai 18 Ogos 2019.

'Hukuman mati mandatori dimansuhkan' *BH Online* (10 Jun 2022) <<https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2022/06/964375/hukuman-mati-mandatori-dimansuhkan>>.

'Singapura Laksana Hukuman Mati Terhadap Rakyat Malaysia Kurang Upaya Intelek' *Benar News* (27 April 2022) <<https://www.benarnews.org/malay/berita/my-nagaenthran-mati-220427-04272022173516.html>>.

'Three men, including two Taiwanese nationals, were sentenced to death by the High Court of Kuala Lumpur after they were found guilty of trafficking in eight kilogrammes of drug into the country' *Bernama* (Malaysia, 4 April 2017) <www.bernama.com.my> dicapai 18 Jun 2020.

'Warga Malaysia dihukum gantung 27 April ini di Singapura' *BH Online* (20 April 2022) <<https://www.bharian.com.my/dunia/asean/2022/04/947846/warga-malaysia-dihukum-gantung-27-april-ini-di-singapura>>.

"Question of the Death Penalty", General Assembly, Human Rights Council, 27th Session, Agenda 2 & 3, Annual report of the United Nations High Commissioner for Human Rights and Reports of the Office of the High Commissioner and Secretary-General, 30 June 2014.

[1996] 1 MLJ 261.

[1996] 2 CLJ 771.

[1997] 3 MLJ 323.

[1998] 2 MLJ 158.

[2011] 1 MLJ 107.

Abu Yusuf Y.I., *Kitab al-Kharaj* (Cairo, al-Matba'a al-Salafiyya, Edisi ke 5, 1396) 164.

AIR 1986 SC 180.

AIR Supp (1) SCC 717.

al-Baihaqi, *Sunan al-Bahaqi* (Vol 8, 327, Istanbul, Dairatul Maeri al-Islamiyyah, tt).

al-Khatib Al-Tabrizi A.A., *Mishkat al-Masabih* M.N. Al-Albani (ed) (Beirut, Dar al-Fikr, Edisi ke 2, 1400/1980) hadis 3570.

Amnesty International, *Amnesty International Global Report: Death Sentences and Executions 2017* (Amnesty International, 2018) 5.

Enakmen Undang-undang Pentadbiran Agama Islam Negeri Sembilan (Pindaan 2003).

International Bar Association, London <<https://www.ibanet.org/>>.

International Commission against the Death Penalty, *International Commission against the Death Penalty Review 2013* (Geneva, International Commission against the Death Penalty, 2013).

- Jabatan Mufti Negeri Selangor, *Modul Penasihatn Akidah* (Selangor, Jabatan Mufti Negeri Selangor, 2018).
- Kamali M.H., 'Hudud in Malaysia: Issues and Reform Proposals' in Mohamed Adil M.A. and Kamali M.H. (eds), *Islamic Law in Malaysia, Issues, Developments and Challenges*, (Ampang, The Malaysian Current Law Journal Sdn Bhd, 2018) 24-31.
- ___ *Crime and Punishment in Islamic Law: A Fresh Interpretation* (New York, Oxford University Press, 2019) 84-90.
- ___ *Freedom of Expression in Islam* (Cambridge, Islamic Text Society, 1997) 247.
- ___ *Islamic Law in Malaysia: Issues and Developments* (Petaling Jaya, Ilmiah Publisher, 2000) 203-220.
- ___ *The Right to Life, Security, Privacy and Ownership in Islam* (Kuala Lumpur, IAIS Malaysia & Ilmiah Publishers, 2014) 1.
- Mohamed Adil M.A. and Abdullah A.B., 'The Application of Shari'ah Principles of *Ta'zir* in Malaysian Common Law: A *Maqasid*-Based Proposal' (2016) 17 *Islam and Civilisational Renewal* 1, 57-60.
- Kamali M.H., Mohamed Adil M.A. and Wan Mansor W.N., 'Death Penalty in Shariah and Contemporary Law: A Comparative Analysis' (2020) 11 *IAIS Malaysia Policy Issue Papers* 9.
- Mohamed Adil M.A. dan lain-lain, *Laporan Akhir – Murtad dan Kebebasan Beragama: Satu Kajian Kes di Selangor* (Shah Alam, Majlis Agama Islam Selangor, 2010) 67-98.
- Mohamed Adil M.A., *Pelaksanaan Undang-undang Islam di Malaysia: Khayalan Atau Realiti?* (Kuala Lumpur, Ilham Books & IAIS Malaysia, 2018) 76-79.
- Mohd Noor A., 'Hukuman Mati Mandatori: Satu Analisis Menurut Pengalaman Undang-undang di Malaysia dan Syariah' (2008) 12 *Jurnal Undang-undang dan Masyarakat* 18.
- Mokhtar K.A., 'The Right to Life and Freedom from Torture' in Hamid@K.M. Sein A.G. (ed), *Human Rights Law – International, Malaysian and Islamic Perspectives* (Petaling Jaya, Thomson Reuters Malaysia, 2012) 57.

Muhammad al-Tirmidhi A.I., *Sunan al-Tirmidhi* (Beirut, Dar al-Fikr, 1400/1980) hadis 1447.

Penal Reform International, *Sharia Law and the Death Penalty: Would Abolition of the Death Penalty Be Unfaithful to the Message of Islam?* (London, Penal Reform International, 2015).

Temubual dengan Jerald Joseph, mantan Pesuruhjaya SUHAKAM (Kuala Lumpur, 25 April 2018).

Temubual dengan Pengarah Eksekutif Interim, Amnesty International Malaysia (Petaling Jaya, 19 April 2017).